

ТРАДИЦИЈА И МОДЕРНОСТ У ЗМАЈЕВОЈ ПОЕЗИЈИ ЗА ДЈЕЦУ

(Тамара Грујић, *Змајево њесништво за децу и усменокњижевна традиција*: рефлекси усмене књижевности у поезији за децу Јована Јовановића Змаја – заступљеност и функција. Змајеве дечје игре, Нови Сад 2010. године)

У издању Змајевих дечјих игара у Новом Саду, као двадесет и друга књига Библиотеке Змај, објављена је књига *Змајево њесништво за децу и усменокњижевна традиција* Тамаре Грујић. Књига је настала на основу докторске дисертације *Рефлекси усмене књижевности у поезији за децу Јована Јовановића Змаја – заступљеност и функција* одбрањене априла 2010. године на Филозофском факултету Универзитета у Новом Саду.

Књига се састоји од девет већих поглавља укључујући и закључак, списка коришћене литературе, резимеа на енглеском језику и именског регистра. Поглавља слиједе овим редом: 1) *Усмено стваралаштво као инспирација писаном*, 2) *Поезија "за одрасле" и усмена књижевност*, 3) *Змајева поезија за децу заснована на предлошку из усмене књижевности – психологија*, 4) *Рефлекси крајњих говорних форми у Змајевом њеснишћу за децу*, 5) *Рефлекси шaljивих усмених њесамa и њрича у Змајевом њеснишћу за децу*, 6) *Рефлекси обредних и обичајних њесмама у Змајевом њеснишћу за децу*, 7) *Благослови, кљетве и уобичајени говорни изрази у Змајевом њеснишћу за децу* и 8) *Рефлекси веровања о најпиродним бићима, рефлекси демонолошких предања и легенди у Змајевом њеснишћу за децу*.

У уводном поглављу ауторка даје кратак осврт на то какав је однос према народној књижевности био током различитих периода. Апострофирана је, наравно, поетика романтизма у којој је, захваљујући Вуку Стефановићу Караџићу и његовој реформи, народна књижевност била у центру пажње културне и књижевне јавности, како домаће, тако и стране. Управо епоха романтизма је та која је дала пјесника Јована Јовановића Змаја и која је била зенитна епоха када говоримо о утицају усмене књижевности на писану.

Даље, ауторка нас упознаје са предметом своје студије, а то је однос између Змајеве поезије за дјецу и усмене књижевности што је од

огромне важности за питање његовог вредновања као пјесника. С тим у вези, Грујићева даје селективан преглед књижевних мишљења и критика Змајеве дјечије поезије почев од његових савременика и незаобилазне студије Лазе Костића *О Јовану Јовановићу Змају (Змајови), његову пјевању, мишљењу и писању, и његову добу*, до данашњих најактуелнијих студија и радова као што је нпр. студија Миодрага Павловића *Поезија Јована Јовановића Змаја*, Василија Радикића *Змајево пјесништво за дјецу* или Милована Данојлића *Наивна пјесма*. Подсјећање на ауторе и студије које су се бавиле пјесништвом Јована Јовановића Змаја и указивање на најизразитије ставове произашле из различитих приступа проблематици представља одличну емпиријску подлогу за даље истраживање и, како сама ауторка каже, показује да је Змајева поезија за дјецу *још увек отворена за нова вредновања и превредновања* (17), што је једна од важнијих претпоставки од које се полази у студији. У даљем представљању сазнајемо да је ужи предмет истраживања проналажење оних елемената у Змајевом пјесништву за дјецу који представљају рефлексе усмене књижевности, а циљ - испитивање начина на који се усмено стваралаштво појављује код поменутог пјесника и какав је то, заправо, Змајев однос према цјелокупном усменом стваралаштву. Пошто цјелокупно Змајево пјесништво за дјецу само по себи представља вишеструко сложена грађу, а да и не говоримо о усменом стваралаштву за које га везују не мање комплексне релације, ауторка истиче да је примијенила више метода како би дошла до задатог циља. Неке од њих су: текст – метода, компаративна, семиотичка, социолошка и друге.

Поглавље *Змајева поезија 'за одрасле' и усмена књижевност* даје увид у рефлексе усмене књижевности у овом дијелу Змајевог опуса, за који је, према ауторкином мишљењу, владало веће интересовање књижевне критике. Посебно мјесто заузима већ поменута књига Лазе Костића о Змају, која је, у своје вријеме, изазвала читаву буру реакција и која је изразито негативно процијењена. Готово забрањена, према ријечима Драгише Живковића које и ауторка цитира, ова књига је остала *као срамотна мрља на лицу једног од наших најчуднијих пјесника XIX века – Лазе Костића, и као још срамотнија љага на лицу другог од наших најзначајнијих пјесника XX века – Јована Јовановића Змаја* (29). Већ од наредних редова јасно је зашто ауторка полази од ове књиге, а то је из разлога што није ни изблиза толико негативна према Змају као што је тадашња критика пресудила и што пружа такве опаске, примједбе и похвале које усмјеравају проучавање у смјеру откривања непобитних вриједности Змајевог дјела. Интересантно је да је Костић изрекао мишљење да су Змајеве дјечије пјесме у појединим тренуцима озбиљне и блиске и одраслима у чему се, мислимо, управо крије основа модерности

у коју је Змајова заодијену усмено наслеђе, а тиме га још, међу првима, учинио актуелним за савремена проучавања и укључио у исте токове.

Управо, у трећем поглављу ове студије Тамара Грујић извршила је типологију Змајевог поезије за дјецу засноване на предлошку из усмене књижевности са акцентом на лудистичким жанровима, под којима се овдје подразумевају *кратке песме које прате говорну игру и често су њен саставни део* (44). Изузетак су допуњалке и срицилице, које гради дијелом захваљујући њиховом присуству у писаној књижевности. Највећи дио пјесама, према ауторкином мишљењу, гради на загонеткама.

Поменути жанрови су додатно интересанти управо због своје везе са игром (лат. *ludus* – игра), која не мора обавезно подразумејавати само говорне или друге покрете. Игром можемо сматрати сам поетички поступак изношења непобитних животних истина путем стихова и ријечи привидно *нонсенсног карактера* (45). Као што је Луда на европским дворовима посматрана као особа која није на прави начин свјесна свога и постојања свијета око себе, тако и одрасли приступају дјечијој игри као бесмисленом попуњавању времена. Умањујући функцију игре у животу дјетета, одрасли праве озбиљну грешку пренебрегнувши чињеницу да је игра свијет и живот у малом – микрокосмос, као што је то и сам човјек, као што је то и свако дијете. Зато није случајно да је Змај управо у овим жанровима *осићварио најближу везу са усменом књижевношћу, при том, ослушкујући потребе и интересовања савременог дјетета* (47).

У наредним поглављима, на примјерима појединачних пјесама, ауторка показује на који начин постоје и одржавају се рефлекси усмене књижевности у пјесмама Јована Јовановића Змаја. Креће од проучавања рефлекса кратких говорних форми, преко шаливих усмених пјесама и прича, обредних и обичајних пјесама, благослова, клетви и уобичајених говорних израза до рефлекса вјеровања о натприродним бићима, демонолошких предања и легенди.

Примијетно је то да, прије конкретније анализе рефлекса одређеног жанра из усмене књижевности у Змајевој поезији, ауторка прво теоријски представља сам жанр, затим шта се под тим жанром подразумева у усменој књижевности и на крају како то изгледа код Змаја. Иначе, овај поступак анализе и представљања Змајевог дјечијег пјесништва, као и читава студија, заправо, говоре да је ауторка на један, методолошки изузетано добар и функционалан начин приступила постављеној теми. У том смислу, књига је интересантна двојачко, и због самог предмета проучавања и постигнутих циљева, а и због начина на који је обрађена и који може послужити и олакшати научни рад, не само почетницима, него и свим научним радницима.

Са једне стране аутохтона усменокњижевна традиција, а са друге даља експериментисања и тражења новијих и дубљих релација, у

комбинацији са педагошком намјеном у пјесамама Јована Јовановића Змаја, довеле су до остварења неке врсте Змајевог идеала, који би се, прије свега, огледао у доприносу *Српству* и *српској деци*. То је оно што је непобитно и што потврђује и данашња популарност његових пјесама. Тамара Грујић је овом студијом доказала нешто значајније, а то је да се Змај није преузималачки користио усменим благом, већ да се у његовом начину грађења пјесама огледа зачетак новог модерног приступа. Показала је да је, захваљујући Змајевом осавремењивању усменокњижевног стваралаштва и каснијим српским пјесницима отворен пут и дата права грађа за нова испитивања и превредновања, што би се, итекако, требало цијенити.

*Жељка В. Пржуљ*⁵

Филозофски факултет Пале
Катедра за српски језик и књижевност

⁵ april99@teol.net